

Sygn. akt IV CSK 99/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z powództwa B.D.

przeciwko M.W.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 22 maja 2019 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 25 lipca 2017 r., sygn. akt I ACa [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w R. wyrokiem z dnia 30 maja 2016 r., uwzględniając powództwo B.D., którego podstawę stanowiło odwołanie darowizny z powodu rażącej niewdzięczności, zobowiązał pozwanego M.W. do złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu nieodpłatnie na powódkę własności udziałów 3/8 i 3/32 w dwóch szczegółowo opisanych nieruchomościach, przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

Powódka umową darowizny, zawartą w dniu 8 stycznia 2008 r. - w formie aktu notarialnego - darowała swojej wnuczce A.E.W. udziały: 6/8 w prawie własności zabudowanej nieruchomości, obejmującej działki oznaczone numerami ewidencyjnymi 29/4 o powierzchni 900 m² i 30/4 o powierzchni 1200 m², położone w G., gmina J. oraz 6/32 w prawie własności niezabudowanej nieruchomości sąsiedniej, o powierzchni 1400 m², oznaczonej jako działka nr 30/7, stanowiącej drogę. A.E.W. na podstawie tej samej umowy darowała połowę nabytych od powódki udziałów swojemu mężowi - pozwanemu M.W.. Małżonkowie W. mieszkali z powódką i mieli się nią opiekować.

A.E.W. dokonała na szkodę powódki kradzieży pieniędzy w kwocie 91.085,80 zł; pieniądze te pobrała z rachunku bankowego powódki w okresie od 13 marca 2008 r. do 31 marca 2014 r., posługując się - powierzoną jej przez powódkę - kartą bankową. Powódka dowiedziała się o tym w czerwcu 2014 r. Za czyn ten A.E.W. została skazana wyrokiem Sądu Rejonowego w R. z dnia 4 grudnia 2014 r. na jeden rok i sześciu miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary na okres próby wynoszący trzy lata; nałożono też na nią obowiązek naprawienia szkody. W lipcu 2014 r. A.E.W. wyprowadziła się z mieszkania zajmowanego wspólnie z powódką a w dniu 3 kwietnia 2015 r. zbyła na rzecz pozwanego w drodze umowy sprzedaży pozostałe przysługujące jej udziały w nieruchomościach, nabyte od powódki na podstawie umowy darowizny. W kwietniu 2015 r. małżeństwo A.E.W. i M.W. zostało rozwiązane przez rozwód. Powódka - na skutek żądania pozwanego - wyprowadziła się z dotychczas

zajmowanego mieszkania i zamieszkała u syna w Irlandii, zaś w dniu 3 marca 2015 r. odwołała darowiznę dokonaną na podstawie umowy z dnia 8 stycznia 2008 r. i następnego dnia wezwała A.E.W. do powrotnego przeniesienia na nią przedmiotu odwołanej darowizny. Powódka nie wybaczyła wnuczce nadużycia zaufania.

Sąd Okręgowy uznał, że - w świetle przytoczonych okoliczności faktycznych - powództwo zasługuje na uwzględnienie. A.W. dopuściła się wobec powódki rażącej niewdzięczności; dokonała na jej szkodę kradzieży pieniędzy, pozostawiła ją własnemu losowi i sprzedała pozostałą część udziałów we własności nieruchomości pozwanemu, wiedząc o odwołaniu darowizny w stosunku do niej. W razie nieodpłatnego rozporządzenia przez obdarowanego przedmiotem darowizny na rzecz osoby trzeciej, na tę osobę przechodzi obowiązek zwrotu przedmiotu darowizny skutecznie odwołanej (art. 407 k.c. w związku z art. 898 § 2 k.c.). Wprawdzie osoba trzecia nie może liczyć się z obowiązkiem zwrotu do chwili powzięcia wiadomości o obowiązku zwrotu przez obdarowanego, jednak z uwagi na to, że pozwany nadal pozostaje właścicielem darowanej nieruchomości należy go traktować jako bezpodstawnie wzbogaconego od chwili, kiedy dowiedział się o odwołaniu darowizny. Spełnione zatem zostały przesłanki zobowiązania pozwanego do złożenia oświadczenia woli przenoszącego na powódkę nieodpłatnie własność udziałów nabytych w drodze darowizny od A.E.W..

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną sprostował oczywistą omyłkę pisarską w oznaczeniu przez Sąd Okręgowy miejsca położenia nieruchomości opisanej w pkt I orzeczenia tego Sądu przez zastąpienie błędnej nazwy miejscowości „J. L.” prawidłową: „J.”, oddalił apelację pozwanego i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny, aprobuując ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę zaskarżonego wyroku, podkreślił, że pozwany wiedział o pobieraniu pieniędzy z rachunku bankowego powódki przez A.E.W. i korzystał z tych pieniędzy; nakłonił ją do dokonania darowizny oraz sprzedaży udziałów w nieruchomości na jego rzecz, grożąc, że nie będzie zajmował się nieruchomością, jeżeli nie zostanie jej współwłaścicielem i przekonując, że w przeciwnym wypadku mogą utracić korzyść

uzyskaną od powódki; nie zapłacił za udziały w nieruchomości nabyte na podstawie umowy z dnia 3 kwietnia 2015 r. a zawierając tę umowę wiedział o odwołaniu przez powódkę darowizny dokonanej na rzecz A.E.W.. W ocenie Sądu Apelacyjnego, okoliczności te nie wykluczają - jak trafnie uznał Sąd pierwszej instancji - możliwości uznania na podstawie art. 407 w związku z art. 898 § 2 k.c., że obowiązek zwrotu przedmiotu darowizny przeszedł z pierwotnie obdarowanej wnuczki powódki na pozwanego, jako osobę trzecią wtórnie obdarowaną, od chwili wystąpienia zdarzenia uzasadniającego odwołanie darowizny.

W skardze kasacyjnej, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) pozwany zarzucił błędną wykładnię oraz niewłaściwe zastosowanie art. 898 § 2 w związku z art. 407 k.c. na skutek uznania, że obowiązek zwrotu przedmiotu darowizny przeszedł na pozwanego i jest on zobowiązany do złożenia oświadczenia woli o nieodpłatnym przeniesieniu własności darowanych udziałów w nieruchomości na powódkę, podczas gdy w chwili sporządzenia darowizny obdarowana nie mogła być traktowana jak bezpodstawnie wzbogacona.

Powołując się na tak ujętą podstawę kasacyjną, pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i uwzględnienie wniesionej przez niego apelacji oraz zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 898 § 1 k.c., darczyńca może odwołać darowiznę, nawet już wykonaną, jeżeli obdarowany dopuścił się względem niego rażącej niewdzięczności. Z przepisu tego wynika, że podstawą odwołania darowizny może być rażąca niewdzięczność samego obdarowanego, która nastąpiła po zawarciu umowy. Wcześniejsze nieprzyjazne zachowania obdarowanego wobec darczyńcy, o których dowiedział się on po zawarciu umowy, nie uzasadniają odwołania darowizny; mogą one – w razie spełnienia pozostałych przesłanek – stanowić podstawę uchylenia się od skutków oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu (art. 84 k.c.).

Zwrot przedmiotu odwołanej darowizny następuje stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu; od chwili zdarzenia uzasadniającego odwołanie

darowizny obdarowany odpowiada na równi z bezpodstawnie wzbogaconym, który powinien liczyć się z obowiązkiem zwrotu (art. 898 § 2 k.c.). W sytuacji zatem, w której ten, kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, rozporządził bezpłatnie korzyścią na rzecz osoby trzeciej, obowiązek wydania korzyści przechodzi na tę osobę trzecią (art. 407 k.c.).

W piśmiennictwie trafnie zwrócono uwagę, że unormowanie zawarte w art. 407 k.c. ma charakter wyjątkowy; reguła w nim wyrażona niewątpliwie dotyczy bezpieczeństwa obrotu i interesów osób trzecich. Przepis ten nie powinien więc podlegać wykładni rozszerzającej. Z jego brzmienia wynika zaś, że znajduje on zastosowanie tylko wtedy, kiedy rozporządzenia korzyścią na rzecz osoby trzeciej dokonał bezpłatnie ten, „kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby”. Istotne znaczenie ma tutaj chwila dokonania bezpłatnego rozporządzenia. Jeżeli nastąpiło ono przed wystąpieniem zdarzenia uzasadniającego odwołanie pierwszej darowizny, to dokonujący tej czynności - w świetle art. 898 § 2 k.c. - nie może być uznany za uzyskującego korzyść bez podstawy prawnej; w takiej sytuacji obowiązek wydania korzyści w następstwie odwołania darowizny spoczywa wyłącznie na pierwotnie obdarowanym.

Sąd Apelacyjny, dokonując oceny roszczenia powódki przez pryzmat art. 407 w związku z art. 898 § 2 k.c., wyszedł z prawidłowego założenia, że obdarowany powinien liczyć się z obowiązkiem zwrotu już od chwili dokonania czynu noszącego znamiona rażącej niewdzięczności uzasadniającej odwołanie darowizny. Nie przedstawił jednak przekonującego wyводу wyjaśniającego, na jakiej podstawie uznał, że w konkretnym stanie faktycznym przesłanka ta została spełniona.

Z ustaleń dokonanych przez Sąd pierwszej instancji, zaaprobowanych przez Sąd Apelacyjny wynika, że rażącej niewdzięczności obdarowanej A.E.W. dowodzi fakt prawomocnego skazania jej za przestępstwo kradzieży dokonanej na szkodę powódki. Nie kwestionując poprawności uznania tego czynu za przejaw rażącej niewdzięczności, należy zauważyć, że miał on miejsce po dokonaniu darowizny na rzecz pozwanego. Wskazane przez Sąd Apelacyjny inne przejawy rażącej niewdzięczności zostały natomiast powiązane z zachowaniem pozwanego,

podczas gdy powinny one zostać ocenione - jeżeli stanowiły podstawę oświadczenia o odwołaniu darowizny - w kontekście postawy A.E.W. Gdyby opisane przez Sąd Apelacyjny zachowania pozwanego stanowiły element - aprobowanego przez pierwotnie obdarowaną - z góry założonego planu przejęcia własności przedmiotu darowizny przez M.W. oraz pozbawienia darczyńcy uprawnienia do odwołania darowizny, to okoliczności te mogłyby uzasadniać ocenę, że kwestionowana przez skarżącego przesłanka uwzględnienia powództwa została spełniona i to nawet przy uwzględnieniu faktu, że obie darowizny (pierwotna i wtórna) zostały dokonane w jednym akcie notarialnym.

Niedokonanie przez Sąd Apelacyjny stanowczych i jednoznacznych ustaleń w tym zakresie nie pozwala skutecznie odeprzeć zarzutu naruszenia art. 407 w związku z art. 898 § 2 k.c.

Z tych względów Sąd najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.